

lan gayretler de sonuç vermedi, ancak 1840'ta Keselâ'da (Kassala) bir idarî merkez kuruldu. Kaş ve Baraka deltalarında pamuk ziraatını geliştirme teşebbüslerine girişildi. Ancak bu huzur ve refah dönemi Mehdîlik hareketiyle sekteye uğratıldı.

1881'de Muhammed Ahmed el-Mehdî'nin Sudan'da başlattığı Mehdîlik hareketi bazı Bece kabileleri, özellikle Hadenduva tarafından desteklendi. Bunun yanında Bişârîn ve Ummarâr İngiliz-Mısır kuvvetleriyle ittifak yaptı. Mehdî'nin kumandanlarından Beceli Osman b. Ebû Bekir Dikne 1883'te Sevâkin-Berber yolunu kesti ve Sevâkin'i tehdit etti. 1885'te İngiliz-Mısır kuvvetlerine karşı önemli başarılar kazandı. Ancak 1891'de aynı kuvvetler Osman Dikne'nin Tukar'daki karargâhını zaptedip bu harekete ağır bir darbe indirdiler.

Beceliler'in ülkesi 1899-1956 yılları arasında önemli gelişmelere sahne oldu. Kabile teşkilâtının yeniden kurulması, güvenliğin sağlanması, okul ve hastahanelerin açılması, dış dünya ile münasebetlerin artması, Sudan Limanı'nın yapılması, sahil ve Keselâ'yı Nil vadisine bağlayan demiryolunun işletmeye açılması gibi önemli işler bu dönemde gerçekleşti. Bu gelişmelere paralel olarak Beceliler'in eski hayat tarzları da yavaş yavaş değişti. Büyük çoğunlukla yerleşik hayata geçmeleri Beceliler'i Sudan'ın siyasî hayatında daha nüfuzlu bir hale getirdi. 1965'te Sudan parlamentosunda on üyelik kazandıkları seçimlerden sonra bağımsızlık gayesiyle harekete geçtiler.

Bugün Sudan'ın doğusunda ve Eritre yöresinde yaşayan Beceliler'in sayısı tahminen 1.5 milyon civarında olup Sudan nüfusunun % 6'sını teşkil etmektedirler.

BİBLİYOGRAFYA :

Ya'kübî, *Târîh*, I, 192-194; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), IX, 203-206; Mes'ûdî, *Mürüccü'z-zeheb* (Abdülhamîd), II, 18-23; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, VII, 77-79, 264; İbn Haldûn, *el-İber*, III, 277; Makrîzî, *el-Hita*, I, 194-197; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, I, 274-275, 318; V, 49-50; Mekki Şübeke, *es-Südân 'âbre'l-kurân*, Kahire 1964, s. 20-22; Edward Ullendorff, *The Ethiopians*, Oxford 1973, s. 32-38, 56-57; P. M. Holt — M. W. Daly, *A History of the Sudan*, London 1988, s. 7-8, 16-17, 93, 105; "Beja", *The Illustrated Encyclopedia of Mankind*, London 1978, II, 203-205; Frederick C. Gamst, "Beja", *Muslim Peoples*, I, 130-137; *The Cambridge Encyclopedia of Africa* (nşr. Roland Oliver), New York 1984, s. 75, 79; K. Vollers, "Ababde", *IA*, I, 2-3; C. H. Becker, "Bece", a.e., II, 431-432; R. Hartmann, "Bişârîn", a.e., II, 651; S. Hillelson, "Abâbda", *EI²* (İng.), I, 1-2; P. M. Holt, "Bedja", a.e., I, 1157-1158; a.mlf., "Bişârîn", a.e., I, 1239-1240.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

BECELÎ, Ali b. Hüseyin

(علي بن حسين البجلي)

Ali b. el-Hüseyin b. Versand el-Becelî

III. (IX.) yüzyılda

Fas Berberleri arasında
Beceliye diye bilinen Şii fırkanın
kurucusu.

Şii kaynaklarında adından ve eserlerinden söz edilmeyen Becelî'nin, Arap coğrafyacılarının verdikleri bilgilerden Mağrib'de bir Şii fırkanın kurucusu olduğu anlaşılmaktadır. İbn Versand diye de anılan Becelî'nin doğum ve ölüm tarihleri bilinmemekle birlikte onun Şii fıkıh rivayetlerini ihtiva eden kitaplarından Kâdî Nu'mân'ın *Kitâbü'l-İzâh* adlı eserine alıntılar yapmasına bakılırsa eserlerini III. (IX.) yüzyıl ortalarında yazdığı söylenebilir. Becelî nisbesi o devirde Kûfeli Şii râviler arasında yaygın olup Arap kabilelerinden Becile veya Benî Süleym'den Becle'ye nisbeti ifade etmekte, Versand ismi ise Berberî menşeli olarak görülmektedir.

Kastilya'nın Nefta beldesinde yaşayan ve faaliyetlerini burada sürdüren Becelî'nin doktrini ilk defa büyük bir ihtimalle oğlu Hasan b. Ali tarafından 280'den (893) önce Der'a'da, daha sonra muhtemelen torunu olan Muhammed b. Hasan vasıtasıyla da Sûs'ta yayılmıştır. İbn Havkal kendi zamanında es-Sûsü'l-Aksâ halkının Mâlikîliler'le Becelîler'den oluştuğunu, her iki grup arasında mücadele ve kavgaların eksik olmadığını, bu iki mezhep mensuplarının şehrin büyük camiiinde sıra ile ezan okuyup sıra ile namaz kıldıklarını kaydettikten sonra Becelîler'in Mûsâ el-Kâzım'ı imam ve mehdî olarak kabul ettiklerini ve Ali b. Hüseyin b. Versand'ı mensup olduklarını belirtmektedir. Bu arada bazı rivayetler bu fırkanın imâmeti sadece Hz. Hasan nesline tahsis ettiğini ifade ederken mensuplarının Beceliye diye anılmasının da İbn Versand'dan sonraki devreye ait olduğunu belirtir.

Becelî muhtemelen III. (IX.) yüzyılın ikinci yarısında ölmüştür.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Havkal, *Şâretü'l-arz*, I, 91-92; Bekrî, *el-Mesâlik*, s. 161; *el-Hulelü's-sündüsiyye*, I, 415; Wilferd Madelung, "The Sources of Ismaili Law", *JNES*, XXV (1976), s. 39; a.mlf., "Some Notes on None Ismaili Shiism in the Maghrib", *St.I*, XLIV (1977), s. 87-89; a.mlf., "İbn Warsand", *EI² Suppl.* (İng.), s. 402.

MUSTAFA ÖZ

BECELÎ, Hasan b. Ali

(حسن بن علي البجلي)

Hasan b. Ali b. Hüseyin el-Becelî

Fas Berberleri arasında
Beceliye diye anılan Şii fırkanın
kurucularından.

Hayatı hakkında kesin bilgi yoktur. Bununla beraber Arap coğrafyacılarından Bekrî, İsmâilî dâisi Ebû Abdullah eş-Şii'nin Kuzey Afrika'ya gittiği 280 (893) yılından önce bu bölgede Beceliye fırkasının mevcut olduğunu belirtmektedir. Büyük bir ihtimalle Becelî'nin oğlu olan Muhammed b. Hasan'ın 294 yılında öldüğü dikkate alınırca Hasan b. Ali'nin III. yüzyılın ortalarında hayatta olduğu tahmin edilebilir. Neftali ve nisbesine göre Becile veya Süleym kabilesinin Becle kolundan (bazılarına göre Nahlî veya Nihlî, bk. *A'yanü's-Şi'a*, V, 216) ve Ali b. Hüseyin el-Becelî'nin oğlu olduğu sanılan Becelî görüşlerini Benû Lemâs kabilesi arasında yaydı.

Beceliye'yi Râfîzîlik ve İbâhîlik'le itham eden Bekrî'ye göre bu fırka mensupları hilâfetin Hasan b. Ali evlâdına ait bir hak olduğunu ve Hüseyin nesline intikal etmeyeceğini kabul eder; ashaba dil uzatır, faizciliği normal bir alışveriş muamelesi telakkî eder. Yine ona göre Beceliye ezana, "Eşhedü enne Muhammeden hayrül-beşer, hayye alâ hayrül-amel, âlü Muhammed hayrül-beriyeye" ibarelerini ilâve etmiştir. İbn Hazm da hemen hemen aynı görüşlere katılarak Becelî'nin Nefta'dan Sûs'a geldiğini, yöre halkını ve emîr Ahmed b. İdris'i doğru yoldan saptırdığını, müslümanların namazına benzemeyen bir şekilde namaz kılmayı telkin ettiğini ve bu bölgede küfrünü yaydığını ifade eder. İbn Havkal Beceliye fırkasının Mûsâ el-Kâzım'ı imam tanıdığını ve imâmeti yalnız ona ait bir hak olarak kabul ettiğini belirtir. Fırkanın ashaba dil uzatması konusuna temas eden Ebû'l-Arab ise Nefta ve Kayrevan'da kendi devrinin Beceliye lideri olan Muhammed b. Hasan'dan ashap hakkında kötü bir söz duymadığını söyler (bk. *el-Hulelü's-sündüsiyye*, I, 415). Bu farklı rivayetlerin hepsi, Becelî'nin Kuzey Afrika'da İsmâilî olmayan ve fakat büyük bir ihtimalle imâmeti Hasan evlâdına tahsis eden Şii bir fırkanın liderlerinden olduğu doğrultusundadır. Beceliye fırkası daha sonraları Murâbitlar Devleti'nin kurucusu Abdullah b. Yâsîn el-Cüzülî tarafından ortadan kaldırılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Havkal, *Sûretü'l-arz*, I, 91; İbn Hazm, *el-Faşl*, IV, 182-183; Bekrî, *el-Mesâlik*, s. 161; Kalkaşendî, *Nihâyetü'l-ereb*, Beyrut 1405/1984, s. 163-171; *el-Hulelû's-sündüsiyye*, I, 415; A^c yânü's-Şi^ca, V, 216-217; Mohammed Talbî, *ed-Devletü'l-Ağlebiyye* (trc. el-Müncî es-Say-yâdî), Beyrut 1985, I, 626-629; Wilferd Madelung, "The Sources of İsmâ'îlî Law", *JNES*, XXV (1976), s. 39; a.mlf., "Some Notes on Non-İsmâ'îlî Shiism in the Maghrib", *StI*, XLIV (1977), s. 87-89; a.mlf., "İbn Warsand", *EI² Suppl.* (İng.), s. 402; "Becelî", *İA*, II, 432.

MUSTAFA ÖZ

BECELİYYE

(البجلیة)

Hicri III. asırda

Kuzey Afrika Berberileri arasında faaliyet gösteren Şii âlimlerden

Ali b. Hüseyin el-Becelî ve

Hasan b. Ali el-Becelî'nin görüşlerini benimseyenlere verilen ad

(bk. BECELÎ, Ali b. Hüseyin;

BECELÎ, Hasan b. Ali).

BECELİYYE

(البجلیة)

Kādîriyye tarikatının

Muhammed b. Hüseyin el-Becelî'ye

(ö. VII./XIII. yüzyıl)

nisbet edilen bir kolu

(bk. KÂDİRİYYE).

BECİLE (Benî Becile)

(بنو بجلیة)

Adnânîler'e mensup

eski bir Arap kabilesi.

Kabileye adını veren Becile, Enmâr b. Nizâr b. Maadd'in oğlu veya kızıdır. Enmâr, kardeşi Mudar b. Nizâr'ın kuyusunu tahrip ettikten sonra Hicaz'dan Yemen'e kaçmış ve Kahtânîler arasına karışmıştır. Bunun için bazı kaynaklar bu kabilenin soyunu Kahtân'a bağlı gösterirler.

Serat dağlarına yerleşen Enmâr'ın iki oğlu Becile ve Has'am zamanla çoğalarak Tâif'e 120 km. kadar uzaklıktaki Tebâle ile Yemen'in yüksek dağlık kısımları arasındaki geniş bölgeye yayıldılar. Bedevî bir hayat yaşayan Becile kabilesi mensupları komşu kabilelerle olduğu gibi zaman zaman kendi aralarında da savaşmışlar ve çeşitli kollara ayrılarak mu-

telif bölgelere dağılıp oralandaki kabilelere iltihak etmişlerdir. Bekrî, bu kolları ve iltihak ettikleri kabileleri ayrıntılı olarak anlatır. Becile de diğer Arap kabileleri gibi putperest olup kendi putlarının yanı sıra kardeşleri Has'am kabilesinin putu Zülhalasa'ya da tapardı.

İslâmiyet'in ortaya çıkışı sırasında Becile'nin reisi Cerîr b. Abdullah el-Becelî idi. 10. yılın Ramazan ayında Cerîr'in başkanlığında Medine'ye gelen 150 kişilik Becile heyeti Hz. Peygamber'le görüştü ve İslâm esaslarına bağlı kalacağına söz verip ona biat etti. Becile'nin bir kolu olan Ahmesliler de aynı sıralarda Kays b. Azrâ el-Ahmesî başkanlığında 250 kişilik bir heyetle Medine'ye gelip Hz. Peygamber'e bağlılık arz ettiler. Her iki heyet mensuplarına hediyeler verildi ve kabilenin zekâtlarını toplamak üzere de Ebû Süfyân görevlendirildi. Resûlullah Cerîr b. Abdullah'ı 250 kişi ile Zülhalasa'yı tahrip etmek için gönderdi. Cerîr bu putu tahrip ettiği gibi Has'am kabilesinden bir heyetin de Medine'ye giderek müslüman olmasını sağladı.

Hz. Peygamber'in vefatı üzerine bazı Becileliler irtidat ettiler. Hz. Ebû Bekir Cerîr'i onların üzerine gönderdi ve bir süre sonra irtidat edenlerin hepsi tekrar müslüman oldular. Kabile İslâm fetihlerinde çok önemli bir rol oynadı. Cerîr başkanlığında Medine'ye gelen Becileliler, elde edecekleri ganimetin dörtte birinin kendilerine verilmesi şartıyla Sâsânîler'e karşı savaşmak üzere Irak'a gitmek istediler. Hz. Ömer onların bu isteklerini kabul etti. Kādîsiye Savaşı'nda da İslâm ordusunun dörtte birini bu kabile mensupları teşkil ediyordu. İslâm fetihleri uğrunda yurtlarını terkeden Becile kabilesi mensupları çoğunlukla Küfe'ye yerleştiler ve orada kendileri için bir mahalle kurdular. Eski yurtlarında çok az bir zümre kaldı. Bu arada Mekte, Basra ve Dimaşk'a, ayrıca Endülüs'e yerleşenler de oldu. Bugün Irak'ta Bâcelân adı ile bilinen ve Hanikîn ve Hulvân'da yaşayan halk bu kabileye mensuptur.

Sıffîn Savaşı'nda Hz. Ali safında yer alan Becile kabilesi, Mus'ab b. Zübeyr'in Fars âmil* i Mühelleb b. Ebû Süfre'ye karşı Muhtâr es-Sekafî'nin kumandanı Ahmer b. Şümeyt ile birlikte savaştı, fakat yenilip dağıldı. Hâlid b. Abdullah el-Kasrî, İmâm-ı Âzam Ebû Hanife'nin talebesi Ebû Yûsuf gibi meşhur simalar da bu kabileye mensuptur.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 15-16, 74-75, 86; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 347-348; VI, 22; Halife b. Hayyât, *et-Tabakât* (Zekkâr), I, 257-260, 310-312, 344-345, 442-443; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 64, 102-103, 499; Belâzürî, *Ensâb*, I, 384, 530; a.mlf., *Fütûh* (Müneccid), s. 310, 311, 328-329, 350-351; Taberî, *Târîh* (de Goeje), I, 1763, 1988, 2186-2187, 2197-2202, 2221, 2355-2358, 2597, 3301, 3174; İbn Düreyd, *el-İştikâk*, s. 515-520; Mes'ûdî, *Mürücû'z-zeheb* (Abdülhamîd), II, 310-311; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 387-399; Bekrî, *Mu'cem*, I, 57-63; Sem'ânî, *el-Ensâb*, II, 85-88; Kalkaşendî, *Nihâyetü'l-ereb* (nşr. İbrâhim el-İbyârî), Kahire 1959, s. 171-172; Kehhâle, *Mu'cemü kabâ' ilî'l-Arab*, Beyrut 1388/1968, I, 63-65; Atîk b. Gays el-Bilâdî, *Mu'cemü kabâ' ilî'l-Hicâz*, Mekke 1399/1979, s. 30-33, 433-434; Mustafa Fayda, *İslâmiyetin Güney Arabistan'a Yayılışı*, Ankara 1982, s. 51-58; J. Hell, "Becile", *İA*, II, 432; W. Montgomery Watt, "Badjila", *EI²* (Fr.), I, 889-890.

MUSTAFA FAYDA

BECKEM

(ö. 329/941)

X. yüzyılın ilk yarısında Abbâsîler'in hizmetinde bulunan bir Türk kumandanı.

Ebû'l-Hüseyin Beckem, Taberistan'daki Alevî hükümdarlarının kumandanlarından Mâkân b. Kâkî'nin hizmetinde ücretli asker iken temayüz etmiş ve daha sonra Ziyârî Emîri Merdâvic b. Ziyâr'ın maiyetine girmiştir. Merdâvic'in Türkler'den meydana gelen askerî birliklerine karşı kötü davranması üzerine bunlar Beckem'in idaresinde isyan ederek 323'te (935) onu öldürdüler. Bu isyandan sonra artık Taberistan'da kalamayan Beckem yanındaki Türkler'le birlikte Abbâsî halifesinin ordusuna girmek maksadıyla Bağdat'a hareket etti. Fakat halifenin muhafız birlikleri onların Bağdat'a girmesine engel oldular. Bunun üzerine Vâsıt ve Basra Valisi İbn Râik bunları askerî birlikleri arasına aldı ve Beckem'i Türkler ve Deylemliler'den meydana gelen kuvvetli bir ordunun kumandanlığına tayin etti. Bu sebeple kendisine Beckem er-Râikî denilmektedir.

İbn Râik 324 yılı sonlarında (Kasım 936) halife Râdî - Billâh tarafından emîrül-ümerâliğe tayin edildikten sonra Beckem, halifenin disiplinsiz muhafız birlikleri ve Ahvâz Valisi Ebû Abdullah el-Berîdî'ye karşı mücadelesinde onun başyardımcısı oldu ve bu başarıları sebebiyle sâhibü's-surtalığa ve aynı zamanda doğu eyaletleri valiliğine tayin edildi (Şu-